

УДК 37.035.6:377.1

*Стех Є. О.,
к. пед. н.,
старший науковий співробітник
науково-дослідного центру
з питань діяльності органів
та установ ДПтС України,
Академія державної
пенітенціарної служби України
(Чернігів, Україна)*

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті проаналізовано ефективність реалізації структурно-функціональної моделі для оптимізації процесу патріотичного виховання учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів. Здійснена спроба обґрунтувати та експериментально перевірити запропоновані педагогічні умови у процесі патріотичного виховання учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів.

***Ключові слова:** патріотичне виховання, учнівська молодь професійно-технічних навчальних закладів, патріотично вихований учень професійно-технічних навчальних закладів, педагогічні умови патріотичного виховання, структурно-функціональна модель процесу патріотичного виховання, організаційно-методичне забезпечення.*

В статье проанализирована эффективность реализации структурно-функциональной модели для оптимизации процесса патриотического воспитания ученической молодежи профессионально-технических учебных заведений. Предпринята попытка обосновать

и экспериментально проверит педагогические условия в процессе патриотического воспитания ученической молодежи профессионально-технических учебных заведений.

Ключевые слова: *патриотическое воспитание, учащаяся молодежь профессионально-технических учебных заведений, патриотически-воспитанный ученик профессионально-технических учебных заведений, педагогические условия патриотического воспитания, структурно-функциональная модель процесса патриотического воспитания, организационно-методическое обеспечение.*

The article deals with efficiency structural and functional model implementation in order to improve the development of patriotic upbringing among students at vocational schools. The pedagogical conditions of vocational schools students' patriotic upbringing are analyzed and checked in precise.

Keywords: *patriotism development, patriotism development process, patriotism development in students at vocational schools, structural-functional model of patriotic education, organizational and methodological support.*

Постановка проблеми. Проблема виховного процесу у професійно-технічному навчальному закладі, зокрема, виховання патріотизму в учнівській молоді є однією з найактуальніших у педагогічній теорії та практиці й спонукає освітян до пошуку нових шляхів якісного його вдосконалення. Акцент слід робити на формуванні в учнівській молоді, насамперед, духовно-моральних якостей на основі парадигми національного виховання через тріаду рис особистості “громадянин-патріот-гуманіст”, оскільки кожний народ творить свою систему виховання, яка відповідає характерним рисам його етносу. Відтак виховання молоді необхідно будувати на культурно-історичному досвіді свого народу, його традиціях, звичаях, обрядах, багатотисячолітній мудрості, духовності. На жаль, у педагогів професійно-технічних навчальних закладів (далі – ПТНЗ) існує погляд на виховну діяльність як засіб подолання негативних тенденцій у розвитку особистості учня, а не як засіб формування у нього позитивних властивостей і якостей патріота своєї країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх десятиліть було розроблено низку концепцій, зокрема: Концепцію національної системи виховання (1996 р.); Концепцію національно-патріотичного виховання (2009 р.); Концепцію Загальнодержавної цільової

програми патріотичного виховання громадян на 2013–2017 рр.; Концепцію громадянської освіти та виховання в Україні (2012 р.). Однак, жодна із зазначених концепцій не була деталізована і не втілювалася в конкретні кроки та не реалізувалася повністю. Серед основних причин: зміни векторів розвитку держави, освітньої політики, різні уявлення правлячих еліт на ідеологію і напрями розвитку освіти [1].

На нинішньому етапі розвитку України існує пряма загроза денаціоналізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави, тому виникає нагальна необхідність переосмислення, а також здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання учнівської молоді професійно-технічних навчальних закладів, зокрема, формування нового патріотично-вихованого учня, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Нами проаналізовано багатоаспектність тлумачення дослідниками дефініції “патріотичне виховання” на основі праць О. Вишневського, В. Дроговоза, В. Сухомлинського, К. Ушинського, В. Ягупова та ін. Зокрема, уточнено поняття “*патріотичне виховання*”, яке розглядається як цілеспрямований, планомірний, систематичний, педагогічний вплив на особистість із метою формування якостей свідомого патріота, а саме: духовно-етичних якостей (любви та гордості до Батьківщини, поваги до українських звичаїв, традицій, обрядів); історико-пізнавальних якостей (зацікавленості історією власної країни, свого генеалогічного коріння, знання національних символів, законів України); професійно-діяльнісних якостей (розуміння національних інтересів, сумлінне виконання своїх професійних обов’язків); психологічних якостей (готовність до психологічних і фізичних випробувань заради процвітання країни); громадянсько-діяльнісних якостей (відданість своєму народові, служіння інтересам держави, дотримання Конституції та законів у повсякденному житті).

Визначено поняття “*патріотично вихованого учня ПТНЗ*” як своєрідний еталон патріотично вихованого учня, особистість із широким світоглядом, обізнана з основними поняттями патріотизму, якому притаманна низка громадянсько-патріотичних якостей, із активною життєвою позицією, відповідального, зацікавленого у зміцненні та захисті Батьківщини, що діє відповідно до моральних вимог суспільства, готового до саморозвитку, самопізнання, поінформованого щодо заходів патріотичного спрямування.

Аналіз наукових досліджень із проблеми організації патріотичного виховання та умов реалізації потреб сучасної учнівської молоді в умовах ПТНЗ дозволили виявити такі *суперечності*:

- між об'єктивною потребою українського суспільства в патріотично вихованій учнівській молоді ПТНЗ і відсутністю ефективної системи патріотичного виховання у сучасних умовах функціонування ПТНЗ;
- між вимогами, які висуваються сучасною системою ПТНЗ щодо вдосконалення змісту процесу патріотичного виховання, й недостатньою методичною розробленістю особливостей патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ;
- між широким виховним потенціалом ПТНЗ і недостатнім рівнем розробленості організаційно-методичного забезпечення (форм і методів) патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ.

Актуальність порушеної проблеми, недостатня теоретична й методична розробленість питань патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ, пошуки усунення зазначених суперечностей і об'єктивна потреба українського суспільства щодо виховання громадянина-патріота зумовлюють необхідність у системній організації процесу патріотичного виховання.

Постановка завдання (цілей статті). Мета статті полягає в розробленні змісту структурно-функціональної моделі для оптимізації процесу патріотичного виховання учнівської молоді в умовах позааудиторної діяльності професійно-технічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес організації патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ представлено нами у вигляді структурно-функціональної моделі процесу патріотичного виховання в позааудиторній діяльності. Педагогічне проектування патріотичного виховання є діяльністю, яка здійснюється в умовах освітнього процесу ПТНЗ і спрямовується на забезпечення ефективного функціонування виховного процесу, а також його розвитку. Під час проектування структурно-функціональної моделі процесу патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ враховано зміст завдань виховного процесу, полікультурність середовища (врахування принципів толерантності, гуманності, демократичності), спрямованість на відродження національного традиційного буття, орієнтування на належне ставлення до рідної мови, державної символіки, історії, культури, забезпечення умов для формування духовно зрілої та патріотичної особистості, що відображено у формах і методах виховної роботи.

Спроектвану структурно-функціональну модель процесу патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ у позааудиторній діяльності представлено як комплексну програму, що має певну логіку та визначені шляхи вирішення поставлених завдань. Реалізація даної моделі

здійснювалася у позааудиторній діяльності, яка надає можливість забезпечити необхідні умови для патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ. При цьому метою позааудиторної виховної роботи у ПТНЗ визначено виховання соціально активної, високоморальної, мобільної, патріотично та гуманістично спрямованої особистості.

Основні *елементи структурно-функціональної моделі* процесу патріотичного виховання відображають мету, завдання, принципи, зміст, рівні, педагогічні умови патріотичного виховання, напрями та організаційно-методичне забезпечення процесу патріотичного виховання учнівської молоді. Структурно-функціональна модель процесу патріотичного виховання дозволила виявити вагомість впливу розроблених педагогічних умов патріотичного виховання учнівської молоді й методичні підходи до їх упровадження, спрямовані на формування патріотизму учнівської молоді ПТНЗ у сучасних умовах.

Упровадження авторської структурно-функціональної моделі забезпечувалось завдяки визначеним *педагогічним умовам*: 1) безперервний вплив на особистість учня ПТНЗ із метою здійснення патріотичного виховання; 2) активізація та розширення комплексного виховного впливу на особистість учня ПТНЗ через створення цілісної виховної системи патріотичного виховання; 3) удосконалення організаційно-методичного забезпечення процесу патріотичного виховання у ПТНЗ; 4) налагодження взаємодії ПТНЗ з іншими установами (соціальними партнерами).

Перша педагогічна умова – безперервний вплив на особистість учня ПТНЗ із метою здійснення патріотичного виховання – передбачала реалізацію низки педагогічних напрямів, які спонукали до пошуку відповідних форм і методів організації процесу патріотичного виховання:

– *духовно-моральний* – передбачав використання виховних бесід, вивчення українських традиційних календарних свят, українських традицій, зустрічі з відомими людьми; проведення тижня, присвяченого особистості відомого українця; тематичні виставки; відвідання виставок українського живопису; інформаційні та просвітницькі години;

– *громадянсько-патріотичний* – включав розроблення та представлення учнівською молоддю проектів “Мій шлях до успіху в Україні”, “Я – патріот України”, “Я – громадянин України”; рольові ігри (“Я – мер міста”, “Я – народний депутат”, “Інформаційний пошук”); перегляд та обговорення циклу телепередач про відомих українців;

– *військово-патріотичний* – охоплював військово-патріотичні фестивалі, лицарські турніри, історичні ігри-мандрівки, зустрічі з

ветеранами Другої світової війни, екскурсії до меморіальних комплексів;

– *соціально-патріотичний* – передбачав проведення соціальних акцій “Вшанування ветеранів”, “Запали свічку пам’яті” (вшанування пам’яті жертв Голодомору), “Вдягни українську вишиванку”; флеш-мобів “Україна – єдина”, “Український тризуб”;

– *історико-краєзнавчий* – потребував проведення екскурсій до визначних історичних пам’яток, краєзнавчих експедицій “Історія мого міста”; створення та активну участь у роботі музею українознавства, дослідження свого генеалогічного дерева;

– *героїко-патріотичний* – дозволив здійснювати вивчення та обговорення літератури на героїчно-патріотичну тематику (Ю. Горліс-Горський “Холодний яр”, Д. Корчинський “Революція від Кутюр” і “Війна у натовпі”, О. Косуха “Вільний спосіб життя”, “Історія Русів”, Д. Яворницький “Історія Запорізьких козаків”, М. Матіос “Нація” тощо); демонстрація та обговорення фільмів на героїчно-патріотичну тематику (“Тарас Бульба”, “Уроки патріотизму”, “Нескорений”, “Той, хто пройшов крізь вогонь” “У бій ідуть самі “старі””, “Земля”, “У червні 41-го”, “Козаки йдуть”, “Толока”, “Іван Сила”, “Поводир, або Квіти мають очі, “Один – в полі воїн” тощо);

– *спортивно-патріотичний* – полягав у проведенні спортивно-патріотичних ігор “Сокіл-Джура”, “Козацькі забави”.

Друга педагогічна умова сприяла комплексному виховному впливові на особистість учня ПТНЗ шляхом реалізації ідеї цілісності виховної системи, складовими якої є: єдність цілей, завдань, змісту, напрямів, форм, методів виховного впливу та прогнозованого результату.

Установлено, що процес патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ має здійснюватися на основі принципів демократичності, гуманності, неперервності, етнічності, культуровідповідності, толерантності, традиційності, які впливають і відображаються в усіх зазначених семи напрямках патріотичного виховання і становлять пріоритетну базу для здійснення реформування виховного процесу, що в сукупності дає позитивний результат.

Третя педагогічна умова передбачала вдосконалення організаційно-методичного забезпечення процесу щодо патріотичного виховання у ПТНЗ. Її реалізація сприяла: 1) розробленню й апробації методичних рекомендацій “Особливості патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ”; 2) розробленню та впровадженню низки методів і форм виховної роботи з учнівською молоддю: демонстраційні (перегляд фільмів, телепередач на патріотичну тематику); дискусійні (дискусійні

обговорення “Чи можна виховати патріота?”, “Патріотами народжуються або стають?”, “Патріотизм є націоналізм?”, “Політика і патріотизм”); інтерактивні (вебінари, флешмоби, тренінгові програми, соціальні акції); інформаційні (відкрита авторська група у соціальній мережі “ВКонтакте”, прес-конференції, літературні читання, екскурсії); ігрові (військово-спортивна патріотична гра “Сокіл”, військово-патріотичні фестивалі, лицарські турніри, “Козацькі забави”); проблемних ситуацій (запропоновані проблемні ситуації на патріотичну тематику); рольові (“Я – мер міста”, “Я – народний депутат”, “Я – Президент України”, “Інформаційний пошук”); проєктивні (представлення проєктів “Мій шлях до успіху”, “Мій життєвий саморозвиток”, “Мій родовід”).

Четверта педагогічна умова полягала в налагодженні взаємодії ПТНЗ з іншими соціальними партнерами: молодіжними організаціями, студентськими соціальними службами, органами учнівського самоврядування, органами місцевого самоврядування, органами виконавчої влади, ветеранськими організаціями та ін. Розроблено авторський перелік патріотичних організацій і розміщено в соціальній мережі відкритої групи “Патріот”. Для налагодження взаємодії із соціальними партнерами проведено методичний семінар “Оптимізація процесу патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ” із залученням педагогів, класних керівників, майстрів виробничого навчання ПТНЗ. На ньому відбувся обмін думками щодо проблеми патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ у сучасній освітній системі, було обговорено результати констатувального експерименту, надано методичні рекомендації, розглянуто шляхи співпраці із соціальними партнерами. Учнівську молодь ПТНЗ у взаємодії із соціальними партнерами було залучено до зустрічі з ветеранами (спільно з ветеранськими організаціями); до організації благодійних вечорів відпочинку (спільно з Центрами соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді); до соціальних акцій “Вшанування ветеранів”, “Від серця до серця”, флеш-мобів “Україна – єдина”, “Український тризуб” (спільно з соціальними службами ВНЗ); до зустрічей з відомими українцями (спільно з ВНЗ).

Висновки з проведеного дослідження. У процесі експериментальної роботи склалася система оптимальних форм і методів роботи з учнівською молоддю ПТНЗ, що дозволило оптимізувати процес патріотичного виховання. Упровадження структурно-функціональної моделі процесу патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ, організаційно-методичного забезпечення процесу патріотичного виховання дозволяє

констатувати ефективність застосування розроблених організаційних форм виховної роботи.

Експериментальна перевірка ефективності організаційних форм виховної роботи дала можливість виявити, що вони сприяють підвищенню рівня сформованості знань про патріотизм і патріотичні якості, формуванню патріотичних якостей, самовизначенню в умовах сьогодення, залученню учнівської молоді ПТНЗ до духовної та національної культури, а спроектована структурно-функціональна модель процесу патріотичного виховання органічно пов'язується із загальним змістом позаурочної виховної роботи ПТНЗ.

Отже, результати дослідження дають підстави вважати, що запропоновані педагогічні умови, структурно-функціональна модель, організаційно-методичне забезпечення процесу патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ у позааудиторній діяльності забезпечують оптимальний рівень патріотичної вихованості учнівської молоді ПТНЗ.

Викладені результати дослідження не вичерпують усіх аспектів проблеми патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ. **Перспективними напрямками дослідження** порушеної проблеми можуть стати: вдосконалення підготовки педагогічних працівників до патріотично-виховної роботи; вивчення та розроблення надійного інструментарію діагностики і методичного забезпечення процесу патріотичного виховання учнівської молоді ПТНЗ; розроблення механізму взаємодії ПТНЗ з іншими організаціями, установами у процесі патріотичного виховання учнівської молоді.

Література:

1. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://osvita.ua>. – Назва з екрана.